

סגור חלון

הלפטופ לסל וחסל: איפה אפשר למחזר פסולת אלקטרונית?

לצד כמות הרכישות הגדלה של מוצרי אלקטרוניקה, גוברת גם בעיית הפסולת האלקטרונית - אחד האיומים האקולוגיים הגדולים יותר כיום, שאינם זוכים למענה בהיעדר חקיקה מוסדרת
מיכל רז-חיימוביץ' 17/1/11

אנחנו קונים הרבה יותר - וזו עובדה. לצד שינויים טכנולוגיים הרצים בקצב מסחרר וההרגל לשדרג מכשירים קיימים, בולטת שחיקת המחיר ביחס לעלות התיקון (אם מתאפשר ואם רצוי בכלל). מחשבים, מסכים, טלפונים סלולריים ומדפסות הופכות לפסולת אלקטרונית הנערמת עם זרם האשפה הכללי ומסבה נזק אדיר לסביבה. למרות נכונות של 80% מהצרכנים לשתף פעולה עם פינוי פסולת אלקטרונית - בלי חקיקה מוסדרת, אין פתרון ממשי הנראה באופק.

"פסולת אלקטרונית מעוררת דאגה בכל העולם בשל הכמויות הגדולות בקצב של פי שלושה ביחס לשאר חלקי הפסולת, ומההכרה בממדי הסיכון הבריאותי והסביבתי של הטיפול הלקוי בפסולת זו", אומר גלעד אוסטרובסקי, ראש תחום מיחזור ופסולת ב"אדם טבע ודין".

לפי הערכת המשרד להגנת הסביבה, כמות הפסולת האלקטרונית הנוצרת בשנה עומדת על כ-85 אלף טון, המהווים כ-1.42% מכלל הפסולת הביתית והמסחרית הנוצרת בישראל.

אין חקיקה - אין מיחזור

"ישראל נמצאת שנות דור אחרי אירופה וארה"ב בכל הנוגע למיחזור פסולת אלקטרונית", מוסיף גדי רייכמן, מנכ"ל ובעלים של אולטרייד גרופ העוסקת במיחזור ציוד מחשוב משומש. "הפסולת האלקטרונית מהווה אמנם שיעור נמוך יחסית מכלל הפסולת, אולם היא מסבה את הנזק הרב ביותר, משום ש-70% ממנה פולטים גזים רעילים המחלחלים למי השתייה והנפלטים לאוויר. מכאן שלפני הטיפול בפסולת בקבוקים או אריזות קרטון, הרגולטור חייב לטפל במהירות בפינוי הפסולת הזו".

"מיחזור הפסולת האלקטרונית בארץ מזערי, ומחייב טיפול מידי בדרך של חקיקה המטילה את האחריות על היצרנים (EPR), תוך שיתוף הרשויות המקומיות והקמעונאים במערך האיסוף העירוני", אומר אוסטרובסקי.

רייכמן תולה את היעדר הטיפול בפסולת זו בעיקר בעובדה כי אין תמריץ כלכלי - לא לצרכן להתאמץ ולפנות את הפסולת האלקטרונית לנקודות איסוף, ולא לחברות או למשווקים.

מי צריך לשאת באחריות?

החלת האחריות הסביבתית על היצרן או היבואן היא לא עניין חדש, וטמון בו רציונל. חוק הפיקדון (בקבוקי פלסטיק), שעודכן במהלך 2010, מטיל במפורש את האחריות למיחזור על המשווקים. חוק האריזות, שייכנס לתוקפו בקרוב, יחולל מהפך בהיבט האחריות התאגידית על מיחזור אריזות מוצרים, אלא שאחריות על פסולת אלקטרונית עדיין נותרה יתומה.

באירופה מוטלת האחריות לאיסוף ולמיחזור פסולת אלקטרונית על היצרן, ואף נאסר לשווק מכשירים אלקטרוניים המכילים חומרים מסוכנים הנפלטים באשפה.

בארץ, לא מפתיע, אין תקנות כאלה, אולם יש אור בקצה המנהרה: הצעת חוק שהוגשה

באוקטובר האחרון - "הפחתת פסולת אלקטרונית ומיחזור" (ח"כ ניצן הורוביץ, מרצ, בשיתוף "אדם טבע ודין") מציעה להסדיר את איסוף הפסולת האלקטרונית בדומה לתקנות האירופיות, כך שגם היצרנים וגם המשווקים יישאו באחריות, בין היתר באמצעות קבלת מכשירי חשמל משומשים ובהקמת מתקני איסוף פסולת אלקטרונית, לצד דיווח על כמויות המכשירים שנמכרו ושנאספו.

לפי הצעת החוק, על המשווקים לסמן את חובת המיחזור על מוצרי האלקטרוניקה, ועל הרשויות לקחת חלק פעיל באיסוף הפסולת ובהעברתה למיחזור. הפרדת הפסולת על-ידי הצרכן עצמו היא תנאי הכרחי להשגת היעדים שייקבעו.

טומנים את המסך באדמה

הפסולת האלקטרונית מצטרפת לפסולת הביתית ומוצאת את דרכה לאתרי ההטמנה. מנתוני "אדם טבע ודין", 85% מהפסולת הביתית מטופלת בשיטת ההטמנה, שלה השלכות סביבתיות שליליות. 15% מהאשפה עוברים למיחזור (נייר, פלסטיק, גזם).

"גם לרשויות אין תמריץ לפינוי האשפה האלקטרונית בנפרד - היטלי הטמנת האשפה זולים יותר מהעברת הפסולת האלקטרונית למיחזור", אומר רייכמן. "בשווייץ לדוגמה היטלי ההטמנה גבוהים פי 10 מאלה שבארץ. היטלי ההטמנה צפויים לעלות, אולם ה'קוץ' הוא שהמחיר יחול על הצרכן".

"בתוך הפסולת האלקטרונית יש ערך חיובי למיחזור", מוסיף רייכמן: "חומרים כמו כסף, זהב ונחושת, שמחירי הסחורות שלהם גבוהים, עשויים לתת תמריץ והיגיון עסקי לחברות גדולות, בעיקר להרוויח מהפסולת האלקטרונית. אצל חברות הצידוד מרוכז במקום אחד ופינוי על-ידי גורם ממחזר הוא בר-ביצוע.

"הבעיה נמצאת אצל הצרכן, משום שכיום אף חברה לא תבוא לאסוף מפלוגי מחשב או טלוויזיה שהוא מבקש לזרוק, והתמריץ המצפוני לא יגרום לו להעביר את אותו מוצר שיצא מכלל שימוש למיחזור".

בעניין זה, חברה שפעלה באיסוף מוצרים למיחזור בעבר, "סנונית", אינה פעילה כיום - מה שיכול אולי ללמד על האפקטיביות של התחום.

גם איסוף המתבצע על-ידי משווקים המובילים לביתנו מוצרים חדשים, בין אם במסגרת טרייד-אין או במסגרת פינוי, אינו מסתכם בהכרח במיחזור. לפי גורמים בענף, מוצרים אלה מושלכים לפח האשפה, כשבמקרה הטוב מוצאים חלקי חילוף שמישים מתוכם.

מוצרים עם "ערך מיחזור חיובי", כפי שמגדיר רייכמן, כוללים לדוגמה מחשבים או טלפונים המכילים רכיבים ברי-מיחזור לעומת מוצרים עם ערך שלילי שאינם ברי-מיחזור ברובם, כמו מכונת כביסה או מזגן.

לאן ניתן לפנות פסולת אלקטרונית?

מספר אלטרנטיבות קיימות למי שחפץ בכל זאת למחזר מכשירים ישנים. כך למשל במחלקות תברואה של חלק מהרשויות: עיריית כפר-סבא, למשל, מפעילה תחנת איסוף במסגרת פרויקט בו משקמים חלק מהציוד המשומש לטובת נזקקים; עיריית נתניה מפעילה תחנת איסוף; עיריית תל-אביב מעמידה מספר נקודות לאיסוף פסולת אלקטרונית המועברת למיחזור; עיריית חיפה מפעילה מכולות איסוף ניידות ושליחת הפסולת לפירוק לשם מיחזור ועוד.

חברות בודדות מעודדות צרכנים להביא אליהם מכשירים ישנים למיחזור (ללא התניית קנייה). כך מאפשרת למשל רשת hMobile (מבית הום סנטר) להביא לסניפיה טלפונים ניידים שיצאו מכלל שימוש, ואלה יועברו למיחזור על רכיביהם.

בידקו במקום העבודה האם מועבר בלאי אלקטרוני לחברות האמונות על פירוק ומיחזור וצרפו את הפסולת האישית מהבית. לאומי קארד מאפשרת לעובדיה לצרף מוצרים אלקטרוניים

המיועדים לפח האשפה ומעבירה אותם ל"אקוקומיונטי" המפרקת את רכיבי המוצרים. בשנת 2010 נאספו 1.2 טון פסולת אלקטרונית של הארגון ועובדיו, לעומת 554 אלף ק"ג שנאספו ב-2009.

פעילות בינלאומית גם בישראל

חלק מהיצרניות הבינלאומיות המשווקות בישראל מטמיעות את מדיניותן בסניפים המקומיים. לדוגמה חברת RICHCO (מדפסות, מכונות צילום), אשר מחייבת את כל מפיציה בעולם, ובהם נציגתה בישראל ("מפעיל"), לשמור על תקנים מחמירים ולאסוף ציוד בלאי, לפרקו ולעשות שימוש חוזר בכל חלקיו או להעבירם להתכה.

תוכנית עולמית אחרת שנחתה לאחרונה בישראל היא של HP. התוכנית, מיועדת ללקוחות עסקיים ומציעה שירות החזרת מחסניות דיו וטונרים המועברים למיחזור למוצרי פלסטיק (קולבים, פגושים ועוד).

וגם בתחום העיצוב - יצרנית הקרמיקה האיטלקית REFIN השיקה גם בישראל ליין אריחים העשויים מפסולת מסכי מחשב וטלוויזיה (להשיג באלוני, 960 שקל לסט אריחים). חברות אלה זכו כולן בתווים ירוקים ובהוקרה על פעילותן.

תגובת המשרד להגנת הסביבה:

"המשרד בוחן חלופות שונות למדיניות טיפול בפסולת האלקטרונית. החלופה המרכזית הנבחנת היא 'אחריות יצרן מורחבת', לפיה יחויבו היצרנים/בואנים לאיסוף ולמיחזור הפסולת.

"בשנתיים האחרונות העביר המשרד התחייבויות בגובה 1.5 שקל לרשויות מקומיות לרכישת תשתיות לאיסוף פסולת אלקטרונית. כיום הרשויות אינן מחויבות לתשתית איסוף ופינוי של פסולת אלקטרונית, אולם רבות מהן מפעילות נקודות איסוף מיוזמתן.

"בעניין שינוי היטל ההטמנה, ככל שהיטל ההטמנה גבוה יותר - הפרדת הפסולת למיחזור כדאית יותר כלכלית. בנוסף, המשרד להגנת הסביבה משקיע מכספי היטל ההטמנה יותר מחצי מיליארד שקל לעידוד רשויות מקומיות להיכנס לתהליך הפרדת הפסולת במקור לשני זרמים לפחות ולהקמת מתקני קצה ומיון".

80% מצהירים כי ישתפו פעולה עם איסוף מסודר של פסולת אלקטרונית

סקר שערך מכון שריד שירותי מחקר והדרכה עבור "גלובס", מאושש את הנחת היסוד שקצב צריכת מוצרי אלקטרוניקה וחשמל גדל משמעותית - בעיקר בענף המחשבים ומסכי הטלוויזיות.

ממצאי הסקר עולה כי במהלך 6 החודשים האחרונים, 40% מהנשאלים רכשו מכשיר חשמלי או אלקטרוני חדש; 26% מתוכם רכשו מחשב (נייד או נייד), 24% רכשו מסך טלוויזיה, 17% רכשו מכשיר חשמל קטן (מצלמה, מגהץ, מיקסר וכד'), 12% רכשו תנור מטבח, וכ-9% רכשו מכונת כביסה או מייבש. שיעור דומה רכשו מקרר או מיקרוגל.

לשאלה מה עשית עם המכשיר הישן, ענו מרבית הנשאלים (37%) כי מסרו או תרמו אותו, 21% השיבו כי זרקו את המכשיר הישן לפח, 16% השאירו את המכשיר הישן ברשותם, 6.5% העבירו את המכשיר הישן לגופים רלוונטיים לצורך מיחזור, ומ-5.5% מהנשאלים פינה המוביל/המשווק את המכשיר הישן עם הובלת המכשיר החדש. שיעור סמלי של 0.5% השיבו כי מכרו את המכשיר הישן.

מהסקר עולה עוד כי 80% אינם מודעים למדיניות איסוף פסולת אלקטרונית.

הבשורה הטובה היא שיותר שכ-80% מהנשאלים השיבו כי ישתפו פעולה עם איסוף פסולת מסודרת הדורשת מהם להניח את המכשיר בנקודות איסוף. כ-15% מהנשאלים השיבו כי לא ישתפו פעולה, והיתר לא הביעו עמדה.

סקר: קונים וזורקים

* רכישות אלקטרוניקה:

40% קנו מכשיר חשמלי חדש

26% קנו מחשב

23% קנו טלוויזיה

30% קנו תנור/מכונת כביסה/מייבש

17% קנו מצלמה/קומקום/בלנדר

* מה קרה למכשיר הישן?

37% מסרו / תרמו

21% זרקו לפח

16% השאירו בבית

6.5% העבירו למיחזור

(מקור: מכון שריד שרותי מחקר)